

Avdelningen för kunskapsstyrning
socialtjänst, KSS
Johanna Andersson
johanna.andersson@socialstyrelsen.se

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se / kopia till:
u.gv.remissvar@regeringskansliet.se

Socialstyrelsens yttrande över promemorian Kriminalvårdens skolverksamhet för barn och unga (U2025/02404)

Socialstyrelsen lämnar följande kommentarer utifrån myndighetens verksamhetsområde.

Socialstyrelsen tillstyrker i huvudsak förslaget om att utbildningen för barn och unga intagna i kriminalvårdsanstalt ska motsvara den utbildning som ges till barn och unga inom skolväsendet. Socialstyrelsen avstyrker förslaget om att modersmålsundervisning inte ska tillhandahållas för alla elever som har rätt till det enligt skollagen.

Socialstyrelsen har även följande synpunkter på förslaget:

- Nödvändiga avvikelser från läroplaner och ämnesplaner bör begränsas till vad som är absolut nödvändigt. Beslut om sådana avvikelser bör fattas av personal med relevant pedagogisk och skolorrättslig kompetens.
- Det är av stor vikt att regelverket säkerställer att relevanta uppgifter om en intagen elevs tidigare skolgång kan inhämtas av Kriminalvårdens skolverksamhet.
- Vårdnadshavares roll i barnets skolgång behöver tydliggöras.
- Elevhälsan bör organiseras på ett sätt som möjliggör kontinuitet, tillit och samverkan.

En fungerande skolgång är en av de viktigaste skyddsfaktorerna för barn och unga med normbrytande beteende. Socialstyrelsen ser allvarigt på att vissa av förslagen riskerar att leda till att frihetsberövade barn och unga får en sämre skolgång än jämnåriga. Frihetsberövande får inte innebära inskränkningar i rätten till utbildning utöver vad som är absolut nödvändigt.

Liksom promemorian beskriver måste utbildningens innehåll och utformning individanpassas och utgå från barnets eller den ungas behov och

förutsättningar. Det är särskilt viktigt eftersom många av de barn och unga som kommer att frihetsberövas antagligen har en bristfällig eller avbruten skolgång sedan tidigare, och i många fall omfattande social problematik, psykisk ohälsa samt neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

7.2 Utbildningen för barn och unga intagna i kriminalvårdsanstalt ska med nödvändiga avvikelser motsvara den utbildning som ges inom skolväsende

Det finns risker med att Kriminalvården ges ett långtgående utrymme att besluta om nödvändiga avvikelser från läroplaner, program mål, ämnesplaner och poängplaner. Undantagsbestämmelserna riskerar att leda till att frihetsberövade barn och unga får en sämre utbildning än andra. Sett till den starka skyddsfaktor som skolgång är bör avvikelser endast få göras i den omfattning som är absolut nödvändig.

För att säkerställa barnets eller den ungas rättssäkerhet och en likvärdig utbildning behöver det tydliggöras vem som har behörighet att besluta om avvikelser och under vilka förutsättningar sådana beslut får fattas. Bedömningen bör endast få göras av personal med relevant pedagogisk och skolorrättslig kompetens, exempelvis rektor eller annan funktion med ett tydligt ansvar för skolverksamheten.

Det är av särskild vikt att beslut om fjärrundervisning fattas av en funktion med ansvar att säkerställa att undervisningen genomförs på ett ändamålsenligt och kvalitetssäkert sätt. Bedömningen förutsätter hög pedagogisk kompetens och relevant erfarenhet. Beslutet måste tas med hänsyn till barnets eller den ungas ålder, utsatthet och rätt till en likvärdig utbildning. Vid fjärrundervisning bör barnet eller den unga ha tillgång till pedagogiskt stöd på plats¹ för att säkerställa att undervisningen blir begriplig, tillgänglig och anpassad.

Påverkan på barnets eller den ungas skolgång måste vägas in vid beslut om förflyttning mellan olika verksamhetsställen. Även om förflyttningar ibland är nödvändiga ur ett kriminalvårdsperspektiv finns en betydande risk för att sådana beslut leder till avbrott och bristande kontinuitet i utbildningen. Om en förflyttning måste ske bör den vara väl planerad ur ett skolperspektiv.

7.3 Bestämmelser om utbildning för barn och unga intagna i kriminalvårdsanstalt ska föras in i en ny förordning

Promemorian uppmärksammar inte i tillräcklig utsträckning det faktum att frihetsberövade barn har vårdnadshavare med ansvar och rätt till insyn i barnets skolgång.² Att möjliggöra vårdnadshavares delaktighet ligger även i linje med barnets rätt till familjeliv³. Kriminalvården bör ha ett tydligt och

¹ Se Skollagen (2010:800), 21 kap. 12–13 §§

² Föräldrabalken (1949:381) 6 kap. 1-2a §§

³ Europakonventionen (SFS 1994:1219) artikel 8.

omfattande ansvar för att möjliggöra vårdnadshavares inflytande över sitt barns skolgång på det sätt som föreskrivs i skollagen i syfte att eftersträva en jämlik skolgång. Barn med normbrytande beteende kan ha en ansträngd relation till sina vårdnadshavare. Det finns en risk att tiden i anstalt ytterligare försämrar denna relation, särskilt om vårdnadshavaren utestängs från planeringen av vård och utbildning.

7.3.1 Inledande kartläggning och individuell studieplan

Promemorian hänvisar till förslag om sekretessbrytande bestämmelser som lämnats i lagrådsremissen om frihetsberövande påföljder för barn och unga, vilket möjliggör för Kriminalvården att kontakta den intagnes tidigare skola utan hinder av sekretess. Socialstyrelsen vill särskilt understryka vikten av att regelverket säkerställer att relevanta uppgifter om en intagen elevs tidigare skolgång kan inhämtas av Kriminalvårdens skolverksamhet. Det är av avgörande betydelse för att Kriminalvården ska kunna fullgöra sitt ansvar som huvudman för utbildningen. Tillgång till information om tidigare skolgång, inklusive beslut om extra anpassningar och särskilt stöd⁴, är en förutsättning för att kunna erbjuda en ändamålsenlig och individanpassad utbildning för barn och unga som är frihetsberövade.

7.3.6 Hur utbildningen för skolpliktiga elever ska utformas

Socialstyrelsen avstyrker förslaget om att modersmålsundervisning inte ska tillhandahållas för alla elever som har rätt till det enligt skollagen. En begränsning av denna rätt står i strid med barnkonventionens bestämmelser om barns rätt till språk, kultur och utbildning⁵. Modersmålsundervisning har, enligt både forskning och statliga utredningar⁶ stor betydelse för barns språkliga, kognitiva och identitetsmässiga utveckling, samt kan också kopplas till möjligheten att nå kunskapsmålen i andra skolämnen. Mot denna bakgrund bör rätten till modersmålsundervisning värnas.

7.3.12 Stöd och elevhälsa

Socialstyrelsen välkomnar att barn och unga i kriminalvårdsanstalt ska erbjudas elevhälsa med motsvarande insatser och kompetenser som inom övriga skolväsendet. Det är särskilt viktigt att elevhälsans medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser säkerställs, då denna grupp ofta har en sämre hälsa och tandhälsa samt en ökad sårbarhet. Hälsobesök och vaccinationer måste erbjudas enligt skollagens krav, för att tidigt kunna upptäcka och förebygga hälsoproblem.

Socialstyrelsen understryker vikten av att elevhälsan organiseras på ett sätt som möjliggör kontinuitet och tillit i barn och ungas kontakt med elevhälsans personal, särskilt med tanke på att många av dessa barn och

⁴ Se Skollagen 3 kap.

⁵ Barnkonventionen artikel 3, 28 och 30.

⁶ Se till exempel SOU 2025:9 *På språklig grund* och SOU 2019:18 *För flerspråkighet, kunskapsutveckling och inkludering Modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål*

unga har låg tillit till vuxna och ofta erfarenhet av bristande stöd. Elevhälsans resurser måste dimensioneras så att samverkan med socialtjänst och övrig hälso- och sjukvård kan ske för varje elev, och att tid och resurser avsätts för detta.

Promemorian beskriver inte den praktiska organiseringen av elevhälsan inom Kriminalvården, inklusive om Kriminalvården ska anställa nödvändig personal eller samverka med regioner, kommuner eller externa aktörer. Socialstyrelsen ser behov av att elevhälsans organisering inom Kriminalvården följs upp och utvärderas, för att säkerställa att barnen och de unga får det stöd de har rätt till.

7.3.13 Betyg och dokumentation efter genomförd utbildning

Utgångspunkten bör vara att vårdnadshavare deltar i utvecklingssamtal och ges samlad information om elevens kunskapsutveckling och studiesituation.

Beslut i detta yttrande har fattats av tf. avdelningschef Johanna Kumlin. I den slutliga handläggningen har enhetschefen Sara Gustavsson Roxell deltagit. Utredaren Johanna Andersson har varit föredragande.

För Socialstyrelsen

Johanna Kumlin

Johanna Andersson